

14. Тоцька К.М. Обмеження права власності на земельну ділянку: цивільно-правовий аспект: автореф. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 22 с.
15. Андрієвська О.В. Конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні : автореф. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 23 с.
16. Мічурін Є.О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (цивільно-правовий аспект). Дис. докт. юрид. наук. Київ, 2009. 463 с.
17. Міщенко І.В. Обмеження права приватної власності на житло : автореф. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 20 с.
18. Човган В.О. Обмеження прав в'язнів: правова природа та обґрунтування : монографія. Харків : «Права людини», 2017. 610 с.
19. Куцкір Г.М. Засади недоторканості права власності: поняття, зміст і реалізація у кримінальному провадженні : автореф. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 22 с.
20. Назаров В.В. Обмеження конституційних прав людини у кримінальному провадженні : автореф. ... докт. юрид. наук. Дніпропетровськ, 2009. 36 с.
21. Вегера-Іжевська І.В. Забезпечення права на недоторканість житла чи іншого володіння особи у кримінальному провадженні. Автореф. канд. юрид. наук. Харків, 2018. 22 с.
22. Руденко А.Е. Заходи забезпечення кримінального провадження, що обмежують майнові права підозрюваного, обвинуваченого та інших осіб : автореф. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 22 с.
23. Крицька І.О. Речові докази у кримінальному провадженні : автореф. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 23 с.
24. Лазуков О.В. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : автореф. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 22 с.

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.6-1.44>

ЗМІВСЬКИЙ В.А.

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ПРОТИДІЇ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ВБИВСТВАМ ІНОЗЕМЦІВ

CURRENT STATE OF LEGAL REGULATION OF OPERATIVE-SEARCH COUNTERACTION BY CRIMINAL POLICE UNITS TO MURDERS OF FOREIGNERS

Актуальність статті полягає у тому, що з урахуванням суспільної небезпеки та незворотності наслідків убивств, їх резонансності правове регулювання оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції кримінальним правопорушенням зазначеної категорії набуває особливого значення. Особливе місце у діяльності Національної поліції України щодо протидії кримінальній протиправності займає правове регулювання, від ефективності якого залежить законність, оперативність і якість виконуваних завдань. Саме ця обставина і зумовлює необхідність його глибокого вивчення.

Метою статті є аналіз правових актів, що регулюють оперативно-розшукову діяльність підрозділів кримінальної поліції з протидії вбивствам іноземців, а також визначення структури та систематизації законодавства у сфері оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції кримінальним правопорушенням зазначеної категорії.

У статті розглянуто сучасний стан правового регулювання оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вбивствам іноземців. У результаті

проведеного дослідження та вивчення правового регулювання оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вбивствам іноземців виокремлено та визначено структуру законодавства, яке регламентує оперативно-розшукову протидію підрозділів кримінальної поліції вбивствам іноземців.

Наголошено, що кримінальне провадження щодо особи, яка користується дипломатичним імунітетом, може здійснюватися лише за згодою такої особи або за згодою компетентного органу держави (міжнародної організації), яку представляє така особа, у порядку, передбаченому законодавством України та міжнародними договорами України. Визначено, що система правового регулювання діяльності оперативних підрозділів Національної поліції з оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вбивствам іноземців є комплексом норм міжнародного, конституційного, кримінального, адміністративного, кримінального процесуального права, оперативно-розшукового законодавства та деяких інших галузей права.

Ключові слова: *правове регулювання, оперативно-розшукова протидія, вбивства іноземців.*

The relevance of the articles is noted that taking into account the public danger and irreversibility of the consequences of murders, their resonance, legal regulation of operational and investigative counteraction by criminal police units to criminal offenses, this category prohibits special significance. The specialty of local activity in the activity of the National Police of Ukraine on counteraction to criminal counteraction is engaged in legal regulation, as a result of which the legality, efficiency and quality of executed applications are ensured. It is this circumstance and footwear provide the need for its in-depth study.

The purpose of the articles is to analyze the legal acts governing the operational and investigative activities of criminal police units to combat the murder of foreigners, as well as determines the structure and systematization of legislation in the field of operational and investigative counteraction to criminal police units of this category. The articles consider the current state of legal regulation of operational and investigative counteraction by criminal police units to the murder of foreigners.

As a result of the research and study of the legal regulation of operational and investigative counteraction to the murder of foreigners by criminal police units, the structure of legislation regulating operative and investigative counteraction to criminal police units of murder of foreigners was singled out and determined.

It is emphasized that criminal proceedings against a person who is a member of diplomatic immunity may join the rules of this Code only with the consent of such person or with the consent of the competent authority of the state (international organization) representing the person, by order proposed by Ukrainian legislation and international treaties. It is determined that the system of legal regulation of operational units of the National Police on operative-search counteraction by criminal police units in murders of foreigners is a set of norms of international, constitutional, criminal, administrative, criminal procedural law, operative-search legislation and other branches of law.

Key words: *legal regulation, operative-search counteraction, killing foreigners.*

Вступ. Конституція України [1] законодавчо визначила, що найвищою соціальною цінністю у державі є людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. З огляду на це положення, у кримінальному законодавстві України протидії кримінальним правопорушенням проти особи, зокрема і умисним вбивствам іноземців, приділяється особлива увага. Ці кримінальні правопорушення згідно зі ст. 12 Кримінального кодексу України віднесені до категорії тяжких й особливо тяжких, за їх скоєння передбачені суворі покарання [2].

З урахуванням суспільної небезпеки та незворотності наслідків убивств, їх резонансності правове регулювання оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції кримінальним правопорушенням зазначеної категорії набуває особливого значення. Особливе місце у діяльності Національної поліції України щодо протидії кримінальній протиправності займає правове регулювання, від ефективності якого залежить законність, оперативність і якість виконуваних завдань. Саме ця обставина і обумовлює необхідність його глибокого вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз правових актів, що регулюють оперативно-розшукову діяльність підрозділів кримінальної поліції з протидії вбивствам іноземців, а також визначення структури та систематизації законодавства у сфері оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції кримінальним правопорушенням зазначеної категорії.

На основі аналізу публікацій і досліджень науковців К.В. Антонова, Л.І. Аркуші, О.М. Бандурки, В.І. Василичука, В.П. Ємельянова, О.О. Житного, В.А. Некрасова, Д.Й. Никифорчука, Ю.Ю. Орлова, В.Д. Пчолкіна, С.В. Слінька, В.В. Сокурєнка, М.В. Стащак, Р.Л. Степанюка, К.В. Шахової, В.В. Шендрика, А.О. Шишкіна, О.О. Юхна, у яких започатковано розв'язання проблеми правового регулювання оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вбивствам іноземців, можна зробити висновок про те, що вказане питання є не досить вивченим і потребує додаткового висвітлення.

Результати дослідження. Згідно з найбільш загальним визначенням, яке надається у теорії права, правове регулювання здійснює цілеспрямований вплив за допомогою правових (юридичних) засобів на поведінку людей і суспільні відносини. Сукупність правових засобів, за допомогою яких поведінка суб'єктів суспільних відносин приводиться у відповідність до потреб і дозволів, що містяться у нормах права, є механізмом правового регулювання. В теорії права поняття механізму правового регулювання розкривається як комплексне явище, складники якого є:

- норми права, які є основою механізму правового регулювання з огляду на те, що з юридичних норм і їх змісту починається правовий вплив на суспільні відносини;
- правові відносини, тобто суспільні відносини, що здійснюються в рамках визначених нормами права;
- акти реалізації прав та обов'язків – діяльність суб'єктів, які виконують приписи правових норм.

Правова основа – це правовий фундамент, спираючись на який функціонує вся оперативно-розшукова діяльність. Правова основа цього виду державно-правової діяльності розглядається як сукупність законодавчих та інших нормативно-правових актів, в рамках яких вона починається, розвивається та припиняється, в рамках яких можуть і повинні діяти всі суб'єкти оперативно-розшукової діяльності та інші суб'єкти, які потрапляють або залучаються до сфери оперативно-розшукової діяльності.

Правове регулювання насамперед розуміється як вплив права на суспільні відносини [3, с. 14]. Призначенням правового регулювання можна визнати функціональний, управлінський вплив на відповідні відносини. Таким чином, правове регулювання в оперативно-розшуковій діяльності насамперед має функціональний характер. У такому випадку шляхом прийняття правових норм регулюються відносини між державою (її представниками) і громадянами у зв'язку з необхідністю захисту життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави [4, с. 274]. Як слушно зазначають науковці, правове регулювання суспільних відносин є одним із різновидів державного владного впливу [5, с. 12].

Досліджуючи правову основу оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України, зокрема щодо оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вбивствам іноземців, необхідно зазначити, що вона базується на системі норм, передбачених різними джерелами права, регулятивна значимість яких не однакова.

Звернемося до положень чинного законодавства. Так, відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» у своїй діяльності поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами [6].

Стаття 3 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплює, що правову основу оперативно-розшукової діяльності становлять Конституція України, зазначений Закон, Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Податковий і Митний кодекси України, закони України про прокуратуру, Національну поліцію, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Службу безпеки, Державну прикордонну службу України, Державну кримінально-виконавчу службу України, державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, статус суддів, забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, державний захист працівників суду і правоохоронних органів, інші законодавчі акти та міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна [7; 8, с. 15].

Спільний наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій і використання їх результатів у кримінальному провадженні» містить положення про те, що правову основу проведення негласних слідчих (розшукових) дій, захисту інформації при проведенні цих слідчих дій становить Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Закони України «Про прокуратуру», «Про державну таємницю», «Про оперативно-розшукову діяльність», Порядок організації та забезпечення режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2003 № 1561-12, Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України від 12.08.2005 № 440, та інші нормативно-правові акти [9].

За нашим переконанням, враховуючи багатоаспектність питань оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вбивствам іноземців, треба звернути увагу й на те, що проблема правового регулювання такої діяльності не може бути віднесена до суто оперативно-розшукової діяльності [10, с. 32]. Окремі аспекти цієї діяльності входять до предмету вивчення також галузей права, що безпосередньо чи опосередковано регулюють діяльність суб'єктів ОРД і правовідносин, які виникають як результат цього у відповідних сферах суспільних відносин [11, с. 36–37]. Саме тому вважаємо, що система правового регулювання діяльності оперативних підрозділів Національної поліції з оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вбивствам іноземців є комплексом норм міжнародного, конституційного, кримінального, адміністративного, кримінального процесуального права, оперативно-розшукового законодавства та деяких інших галузей права.

На наше переконання, вказаний комплекс правових норм необхідно розглядати не лише в їхній статичній сукупності, але й у динаміці змінення та удосконалення процесу правового регулювання цих явищ. Зазначений факт необхідно враховувати і при класифікації нормативних актів, що регулюють діяльність оперативних підрозділів Національної поліції України з оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вбивствам іноземців як складників їх оперативно-розшукової діяльності. З огляду на різноманітність нормативно-правових актів (юридичну чинність, обмежену чи широку дію, наявність первинних чи вторинних норм тощо), їх доцільно розділити на такі види:

- 1) Конституція України, закони та міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- 2) підзаконні нормативно-правові акти вищих органів виконавчої влади;
- 3) відомчі нормативно-правові акти МВС України (накази, положення, настанови та інструкції).

Слід приділити увагу дотриманню положень міжнародного та національного законодавства, урахуванню індивідуальних особливостей правового статусу іноземця як учасника кримінального провадження. При визначенні правових особливостей розслідування вказаної категорії тяжких та особливо тяжких злочинів слід зважати на тлумачення правового статусу іноземця – особи, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав (Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства») [12].

Кримінальне провадження набуває правових та організаційних особливостей за наявності спеціального правового статусу іноземця, зокрема, імунітету від кримінальної юрисдикції України. Необхідно перевіряти інформацію про наявність в іноземця такого імунітету (дипломатичний; консульський; членство в міжнародних організаціях), його виду та обсягу, правових наслідків.

Комплекс заходів щодо перевірки правового статусу іноземця, підстав його перебування на території України включає направлення запитів до компетентних органів (Міністерство закордонних справ України, Міністерство юстиції України, Генеральна прокуратура України, Державна прикордонна служба України).

На підставі проведених досліджень і вивчення наукових праць [13, с. 139–151] можна підсумувати, що правове регулювання оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вбивствам іноземців здійснюється відповідно до їх правового статусу. Система норм, яка регламентує їх правове становище, включає норми міжнародних договорів та законів України. Йдеться про дотримання:

– положень Конституції України [1], що визначають основи правового статусу людини і громадянина;

– положень міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що визначають права і свободи людини, які повинні дотримуватися у сфері оперативно-розшукової діяльності і кримінального провадження (Загальна декларація прав людини 1948 року; Конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 року, а також Перший протокол та протоколи №№ 2, 4, 7, 11 до неї; Конвенція проти катувань та інших жорстоких нелюдських чи ображаючих гідність видів поводження і покарання 1984 року; Європейська конвенція про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 року);

– положень міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що регламентують окремі питання правових відносин за участю іноземців, які володіють дипломатичним імунітетом (Конвенція про привілеї та імунітети ООН 1946 року; Генеральна угода про привілеї та імунітети Ради Європи 1949 року з Протоколами до неї; Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року; Віденська Конвенція про консульські зносини 1963 року; Віденська Конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 року; консульські конвенції та угоди, які регламентують окремі питання кримінального провадження);

– положень КПК України, що регламентують особливості кримінального провадження за участю іноземців (ст.ст. 6, 10, 42, 65, 135, гл. 41 КПК України);

– положень КК України, що визначають особливості дії Закону про кримінальну відповідальність відносно іноземців (ст.ст. 6, 8, 9, 10 КК України);

– положення інших Законів України, міжнародних договорів України (у тому числі міжвідомчих), підзаконних нормативно-правових актів [14], що стосуються правового статусу іноземців.

Таким чином, права усіх іноземців повинні бути максимально забезпечені. Стаття 10 КПК України визначає рівність громадян перед законом і судом. Однак у випадках і порядку, передбачених цим Кодексом, певні категорії осіб (зокрема, іноземці) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями [15].

Окремі статті КПК України безпосереднього регулюють процесуальні відносини з іноземцями. Йдеться про осіб, які користуються дипломатичним імунітетом. Так, згідно ч. 2 ст. 6 КПК України кримінальне провадження щодо особи, яка користується дипломатичним імунітетом, може здійснюватися за правилами цього Кодексу лише за згодою такої особи або за згодою компетентного органу держави (міжнародної організації), яку представляє така особа, у порядку, передбаченому законодавством України та міжнародними договорами України.

Приділяється увага й регулюванню відносин з іноземцями без дипломатичного імунітету. Наприклад, відповідно до ч. 4 ст. 65 КПК України не можуть без їх згоди бути допитані як свідки особи, які мають право дипломатичної недоторканності, а також працівники дипломатичних представництв – без згоди представника дипломатичної установи.

Висновки. Таким чином, у результаті проведеного дослідження та вивчення сучасного стану правового регулювання оперативно-розшукової протидії підрозділами кримінальної поліції вбивствам іноземців виокремлено та визначено структуру законодавства, яке регламентує вказаний процес, зокрема:

- 1) міжнародні договори України, що закріплюють основні права і свободи людини;
- 2) міжнародні договори України, які регламентують правовий статус іноземців з особливим статусом;
- 3) практика Європейського суду з прав людини;
- 4) нормативно-правові акти України, що закріплюють основні права і свободи людини;
- 5) нормативно-правові акти України, які визначають правовий статус іноземців.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року.
2. Закон України «Про Державний Гімн України» станом на 12 березня 2009 року. К. : Скіф, 2009. 48 с.
3. Кримінальний кодекс України, прийнятий сьомою сесією ВР України від 5 квітня 2001 року станом на 1 червня 2012 року (відп. офіц. текстові). К. : ЦУЛ, 2012. 164 с.

4. Крулькевич А.І. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність». Одеса : ОДУВС, 2008. 20 с.
5. Антонов К.В. Правові засади оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. / К.В. Антонов, О.В. Вишня, О.В. Сачко, С.І. Халимон. Харків : ХНУВС, 2009. 348 с.
6. Грохольський В.Л. Система принципів оперативно-розшукової діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 21.07.04 «Оперативно-розшукова діяльність». К., 1999. 20 с.
7. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
8. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII зі змінами. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
9. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України: науково-практичний коментар / В.Д. Берназ, А.М. Притула. Одеса : Фенікс, 2013. 190 с.
10. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. К., 2012. 84 с.
11. Домніцак Р.В. До питання легендування оперативного (ініціативного) пошуку ознак корисливо-навальницьких злочинів відносно іноземців. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. Спеціальний випуск № 1. С. 32–40.
12. Албул С.В. Основи оперативно-розшукової діяльності / С.В. Албул, С.В. Андрусенко, Р.В. Мукоїда, Д.О. Ноздрін; за заг. ред. С.В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2016. 270 с.
13. Черноус Ю.М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру : монографія. К. : Видавничий дім «Скіф», 2012. 448 с.
14. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 179.
15. Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні [Електронний ресурс], затверджене Указом Президента України від 10 червня 1993 року № 198/93. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/198/93>.
16. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року : офіц. текст. К. : ПАЛИВОДА А.В., 2012. 382 с. (Кодекси України).